85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА

Гл. ас. д-р Сергей Радуканов[1]

Резюме: *в разработката се разглежда влиянието на Ковид пандемията върху външната търговия със страните членки на Европейския съюз. Използват се публично достъпни данни, от сайта на БНБ. Последователно се изследва динамиката на износа по основни търговски партньори и региони, а впоследствие се анализира и тенденцията в развитието на вноса. Осъществяват се необходимите изводи и заключения.*

Ключови думи: *външна търговия, износ, внос, пандемия*

JEL: F14, F41, N10

DYNAMICS OF BULGARIA'S FOREIGN TRADE WITH EU MEMBER STATES

Head Assist. Prof. Sergey Rumyanov Radukanov, PhD

Abstract: *The study examines the effects of the COVID-19 pandemic on the international trade of Bulgaria within the borders of the EU. The data used is publicly available on the webpage of BNB (Bulgarian National Bank). First, the paper analyzes the dynamics of export towar d the base trade partners and regions, then the trends in the development of import in studied. The required conclusions and results are derived successfully.*

Key words*: foreign trade, export, import, pandemic*

JEL: F14, F41, N10

1. Въведение

Ковид пандемията влияе негативно върху целият спектър на човешката дейност. В икономическо отношение рефлектира на всички равнища – микро, макро, мезо и мега нива. Икономиките на всички страни са засегнати, в по-голяма или по-малка степен. Макроикономическите показатели на отделните държави отчитат спад, а същевременно се провеждат политики на национално и регионално ниво за справяне с пандемията.

В България кризата се отразява върху отделните сектори с различен интензитет. Значително е въздействието и върху външната търговия. Именно това определя **актуалността** на разработката. Настоящата разработка има за **обект** въздействието на Ковид пандемията върху външната търговия на България, а за **предмет** влиянието върху износа и вноса по търговски партньори и региони със страните членки на Европейския съюз.

[1]s.radukanov@ts.uni-vt.bg, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Стопански факултет, Катедра „Икономическа теория и МИО“

Целта е да се изследва износа и вноса с посочените страни. За постигането на така формулираната цел е необходимо да се решат следните задачи:

– анализиране износа на България към страните членки на Евросъюза;

– проучване на вноса към България от страните членки на Евросъюза.

2. Преглед на литературата

По проблемите на външната търговия в българската литература са налице редица актуални изследвания. П. Ангелова, Л. Иванов, Пл. Петков и Кр. Славева провеждат статистическо изследване с теоретико-приложен характер. В емпиричен аспект прилагат различни статистически методи – структурен, регресионен, динамичен и др. Дефинират ключови проблеми пред външнотърговската дейност (Ангелова, Иванов, Петков, & Славева, 2011).

Систематизация на теоретичните подходи за анализ на конвергенцията на външната търговия се предлага от В. Пиримова (Пиримова, 2019). Осъществява класификация на приложни модели и емпирични изследвания на конвергенцията в структурата на външната търговия.

Ед. Маринов обобщава тенденциите в динамиката на външнотърговския обмен на България за периода 2004-2019 г. Осъществява оценка на зависимостта на икономиката от външната търговия и извежда препоръки по отношение на възможностите в областта на външнотърговската политика на страната (Маринов, 2021).

Влиянието на Ковид мерките върху външната търговия подробно се изследва от Даниела Бобева – Филипова и Светлана Александрова – Златанска. Авторите проучват промените в структурата на вноса и износа и търговския баланс, изясняват тенденциите, механизмите и факторите, които водят до промените във външната търговия (Филипова & Златанска, 2021).

М. Иванова изследва промените в износа на България, като фокусът е върху две категории: стоки за потребление и междинни стоки. Идеята е изследването да предостави вариации в износа през първите три тримесечия на 2020 г. (Ivanova, 2021).

Повечето разработки фокусират основно върху макроикономическото въздействие на пандемията. Налице са и такива, които акцентират на ниво микроикономически субект. Интерес представлява изследването на М. Михайлова (Михайлова, 2021). Разглежда ефектите от пандемията на конкретна компания и мерките, които предприема за преодоляване на отрицателните последствия.

3. Динамика на износа на Република България към страните членки на Европейския съюз

Ковид пандемията се отразява неблагоприятно на глобалната икономика, в т. ч. не прави изключение и България. Първите ограничителни мерки в България се въведоха през март 2020 г. и продължиха до май същата година. В зависимост от нивото на заболеваемостта, Правителството отменя

част от мерките или въвежда нови. Въведените ограничения продължават и към настоящия момент в по-малка или по-голяма степен.

Външната търговия е един от секторите, върху който рефлексията на Ковид пандемията е значителна. В тази връзка, се разглежда износа и вноса на Република България по основни търговски партньори и региони, в частност към страните членки на ЕС. Периодите на изследване обхващат данни на годишна база за 2020 г. и 2019 г. Последният се ползва за базов, при сравнение с годината на прилагане на мерките срещу пандемията у нас – 2020 г.

В рамките на Европейския съюз намалението на износа за 2020 г. спрямо 2019 г. в абсолютно отношение е 656,9 млн. евро. В относителен аспект е (-3,48%).

Интерес представлява разглеждането на структурата на износа към отделните страни членки на Евросъюза (вж. Табл. 1).

Таблица 1. Износ на Република България към страните членки на Европейския съюз-27 за периода 2019-2020 г. в млн. евро

ЕС-27 (без Обединеното Кралство)	**2019**	**2020**
Австрия	546,5	536,6
Белгия	850,9	963,7
Дания	176,6	194,2
Финландия	64	64,4
Франция	1127,3	1074,1
Германия	4410,1	4487
Гърция	2007,1	1863,8
Ирландия	83,2	66,3
Италия	2186,6	1922,9
Люксембург	13	15,4
Холандия	756,6	736,6
Португалия	157,3	103,7
Испания	812,7	669,1
Швеция	262,5	247,2
Хърватия	147,5	165,2
Кипър	110,7	116,3
Чехия	709,7	648,1
Естония	25,7	21
Унгария	516	486,3
Латвия	30,1	42,8
Литва	72,5	82
Малта	22,3	24
Полша	645,9	695,1
Румъния	2598	2543,8
Словашка Република	301,2	270,4
Словения	246,3	183,4
Общо	18880,3	18223,4

Източник: БНБ и собствени изчисления

С най-голям дял е износът към Германия, Румъния, Италия и Гърция. И за двата периода посочените страни формират приблизително 60% от износа в Евросъюза. На тази основа, макар и условно страните могат да се обособят в две групи. Към първата група се отнасят горепосочените, които заемат най-голям дял в износа на България. Към втората група се причисляват всички останали.

Що се касае до първата група, темпът на прираст за 2020 г. спрямо 2019 г. единствено за Германия е положителна величина +1,74%. Увеличението на износа е незначително, но в сравнение с останалите страни, може да се каже, че тенденцията е благоприятна. При останалите страни се отбелязва намаление – Румъния (-2,09%), Италия (-12,06%) и Гърция (-7,14%). В абсолютен аспект намалението при тях е в размер на 461,2 млн. евро.

По отношение на втората група, в абсолютно отношение с най-голям принос за намаление на износа са страните – Испания, Словения, Чехия, Португалия, Франция. Сумарното намаление при тях възлиза на стойност 374,9 млн. евро. Незначително е намалението при всички останали страни, като общата стойност възлиза на 127,3 млн. евро.

Както стана дума, износът към Германия е структуроопределящ за икономиката на България. Относителният дял на износа към Германия за 2019 г. и 2020 г. е съответно 23,36% и 24,62%. Положителен темп на прираст се отчита при страни (Белгия -13,26%, Полша -7,62%, Хърватия - 17,7%, Дания-9,97%, Латвия-42,19%, Литва-13,10%, Кипър-5,06%, Люксембург-18,46%, Малта-7,62%, Финландия-0,63%), които заемат незначителен дял в износа на България. От тях с най-голям принос в износа в абсолютен аспект е на Белгия. Ръстът е в размер на 112,8 млн. евро. Общият износ към другите страни е 116,8 млн. евро.

4. Тенденции в развитието на вноса към Република България от страните членки на Европейския съюз

Вносът към България от страните членки на ЕС намалява в абсолютен аспект с 1204,2 млн. евро, а в относителен е (-7,21%) за 2020г. спрямо 2019 г. (вж.Табл. 2).

В структурно отношение с най-голям дял е вносът от Германия, Италия, Румъния и Гърция. Наблюдава се идентична ситуация, както и при износа. Посочените страни формират приблизително 55% от вноса към България от страни членки на ЕС и намалението при тях възлиза на 463,8 млн.евро (Българска народна банка, 2021). Аналогично, както и при износа, и при вноса могат да се обособят две групи страни. Към първата група се причисляват Германия, Румъния, Италия и Гърция. Във втората група страни са всички останали страни.

Относно първата група, темпът на прираст за 2020 г. спрямо 2019 г. регистрира отрицателни стойности – Германия (-6,60%), Италия (-12,61%), Румъния (-9,37%) и Гърция (-2,09%). Като се вземе предвид, че търговията

с тях е структуроопределяща за българската икономика, може да се отбележи, че тенденцията е неблагоприятна.

Таблица 2. Внос към Република България от страните членки на Европейския съюз-27 за периода 2019-2020 г. в млн. евро

ЕС-27 (без Обединеното Кралство)	2019	2020
Австрия	624,1	570,9
Белгия	436,4	434,7
Дания	116,6	119,5
Финландия	93,8	99,3
Франция	999,6	880,7
Германия	3639,3	3399,1
Гърция	1235,8	1210
Ирландия	175,9	164,4
Италия	2439,8	2132,2
Люксембург	28,8	28,1
Холандия	890,2	894,7
Португалия	108,2	82,3
Испания	730,6	641,9
Швеция	234,7	192,7
Хърватия	71,8	83,2
Кипър	22,3	18,7
Чехия	710,5	644,9
Естония	25,9	26
Унгария	655,3	666,4
Латвия	20,1	15
Литва	79,2	69,5
Малта	11	16,9
Полша	1069,3	1036,7
Румъния	1836,5	1664,5
Словашка Република	237,2	225,4
Словения	200,3	171,3
Общо	16693,2	15489

Източник: БНБ и собствени изчисления

По отношение на втората група, положителен темп на прираст се отчита с Малта (+53,64%), Хърватия (+15,88%), Финландия (+5,86%), Дания (+2,49%), Унгария (+1,69%), Холандия (+0,51%) и Естония (+0,39%). Поради сравнително ниския дял в структурата на общия внос, в абсолютен аспект конкретните страни формират 41,4 млн. евро. При останалите страни темпа на изменение е отрицателна величина – Латвия (-25,37%), Португалия (-23,94%), Швеция (-17,90%), Кипър (-16,14%), Словения (-14,48%), Литва (-12,25%), Испания (-12,14%), Франция (-11,89%), Чехия (-9,23%), Австрия (-8,52%), Ирландия (-6,54%), Словашка Република (-4,97), Полша (-3,05%), Люксембург (-2,43 %) и Белгия (-0,39%).

5. Заключение

На база анализираните данни може да се каже, че Ковид пандемията се отразява неблагоприятно на външната търговия на страната със страните членки на Евросъюза. Видно е намалението на стокооборота, както по отношение на износа, така и на вноса. Към настоящия момент прогнозирането на тенденциите в развитието на износа и вноса е изключително сложно. Причините имат ясно обособен неикономически характер. Икономиката на всяка страна се влияе от мерките срещу Ковид-19, а те са различни в отделните страни. Последните прилагат различни модели за прогнозиране на Ковид разпространението, което е специфично за отделните географски области и страни. Положителен ефект е успешното приключване на ваксинационните планове не само в Евросъюза, но и в световен мащаб.

Използвани източници

Ангелова, П., Иванов, Л., Петков, П., & Славева, К. (2011). Външната търговия на България в контекста на европейската икономическа интеграция. Диалог , 54-68.

Българска народна банка. (2021). Изтеглено на 2021 от Външна търговия: https://www.bnb.bg/Statistics/index.htm

Маринов, Е. (2021). Външнотърговски отношения на България в периода 2004-2019 г. Икономически и социални алтернативи, бр. 1, DOI: https://doi.org/10.37075/ISA.2021.1.04 , 48-63.

Михайлова, М. (2021). ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ ПРИ ПАНДЕМИЯ - ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД СЛЕДПРОДАЖБЕНОТО ОБСЛУЖВАНЕ ПРИ B2B, „ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ И ПАНДЕМИЯ“ Сборник с доклади, представени на кръгла маса на тема „Външна търговия и пандемия“. София: Висше училище по застраховане и финанси, стр. 106-114.

Пиримова, В. (2019). КОНВЕРГЕНЦИЯ В СТРУКТУРАТА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ – ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БЪЛГАРИЯ, Научни трудове на УНСС, том 5. София: ИК – УНСС.

Филипова, Д., & Златанска, С. (2021). COVID-19 КРИЗАТА НА БЪЛГАРСКАТА ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ, „ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ И ПАНДЕМИЯ“ - Сборник с доклади, представени на кръгла маса на тема „Външна търговия и пандемия“, организирана от ВУЗФ и Лабораторията за научно-приложни изследвания към него на 02.12.2020. София: Висше училище по застраховане и финанси, стр.106-114.

Ivanova, M. (2021). Bulgarian Export of Consumption Goods and Intermediate Goods Since the Outbreak of the Corona-virus. Economic Alternatives, Issue 2, DOI: https://doi.org/10.37075/EA.2021.2.03 , 213-224.